

KLÂSİK TÜRK ŞİİRİNİN KURUCULARINDAN İBRÂHİM BEG

Doç. Dr. M. Fatih KÖKSAL*

ÖZ: Klâsik Türk edebiyatının kuruluş dönemine, bu dönem eserleri ve müelliflerine dair bilgilerimizde hâlâ belirsizlikler vardır. Bu yazıda bugüne değin yapılan çalışmaların hemen tamamında bir XV. yüzyıl şairi olarak gösterilen ve kim olduğu konusunda hiçbir bilgi bulunamayan İbrâhîm Beg'in hayatıyla ilgili kayda değer bilgiler sunulacak; onun, hayatının büyük kısmını XIV. asırda geçirmiş, muhtemelen XIII. asrın sonlarında da yaşamış Gülşehrî ve Şeyyâd Hamza muasırı bir kuruluş dönemi şairi olduğu ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İbrâhîm Beg, Klâsik Türk edebiyatı, XV. Yüzyıl, Gülşehrî, Şeyyâd Hamza.

On of the Foundings of Classical Turkish Poem: İbrâhim Beg

ABSTRACT: There are stil uncertain points in our knowledge that relates to formation period of Classical Turkish literature, its works and writers. In this article will be presented some significant information concerning life of Ibrahim Beg who is shown as a XVth century poet in nearly all of studies that has been prepared so far and there is almost no information who is; and will be brought up that he lived a big part of his life in XIVth century, he probably might have lived towards to end of XIIIth century too, and that he was a foundation period poet taht is contemporary of Gülşehrî and Şeyyad Hamza.

Key Words: Ibrahim Beg, Classical Turkish literature, XIVth century, Gülşehrî, Şeyyâd Hamza.

Klâsik Türk edebiyatının kuruluş dönemi olarak zikredilen XIII ve XIV yüzyılda kaleme alınmış eserler ve bu eserlerin müelliflerine dair, bugün hâlâ aydınlatılmamış birçok nokta mevcuttur. Bu belirsizliklerin

* G.Ü. Kırşehir Fen-Ed. Fak. TDE Böl. mfkoksal@gazi.edu.tr

özellikle de müelliflerin yaşadıkları dönemin tespit edilmesi noktasında odaklandığı dikkat çekmektedir. Hoca Dehhânî'nin yaşadığı çağ, bugün itibariyle hâlâ net olarak belirlenebilmiş değildir. Şeyyâd Hamza'nın kimliği, hakkındaki yeni bilgilerin ortaya konmasına (Akar 1987) kadar – sonradan yanlış olduğu ortaya çıkan- bir öngöründen ileriye gidemiyordu. Bu döneme ilişkin belirsizlikleri çoğaltmak mümkündür. Bu yazıda Dehhânî, Gülşehrî, Şeyyâd Hamza, Ahmed Fakih gibi Klâsik Türk şiirinin ilk temsilcilerinden biri olduğu hâlde, bugüne değin hakkında yapılan neşriyatta bir XV. yüzyıl şairi olarak takdim edilen İbrâhîm Beg tanıtılmaya çalışılacaktır.

İbrâhîm Beg, şuarâ tezkireleri ve diğer biyografik ve bibliyografik eserlerde adından bahsedilmeyen bir şairdir. Bilinen tek eseri üzerine çalışma yapanların eserden hareketle şair hakkında ileri sürdükleri görüşler ise onu yeterince tanımamıza kifayet etmemektedir.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda İbrahim Beg hakkında şu satırlar kayıtlıdır (İKTYK trsz: 1/65-66):

“Türk Şairleri müellifi Sadettin Nüzhet Ergun’un Üsküdar’daki Selim Ağa Kitaplığında divanını bulduğu bu şairin hayatı, hüviyeti, hatta adı şairler tezkirelerinde ve sair me hazlerde kayıtlı değildir. Yalnız Eğirdirli Hacı Kemâl’in Câmi ün-Nazair’inde bir İbrahim ül-Mevlevî adı geçmekte, bahis konusu olan İbrahim Bey divanında da Mevlânâ’nın medhine dair beyitler ve Mesnevi’den tercüme edilmiş hikâyeler görülmekte olduğundan divan sahibinin bu İbrahim ül-Mevlevî olduğu sanılmaktadır. Divandaki yazıların eda ve imlâsından, hususiyyle Gülşehrî’nin bir mısraını şairin

Hâce Gülşehrî didi sözi kese
Altun altuna karışa mis mise’

suretinde tazmin etmesinden Sadettin Nüzhet Ergun, onun 14 üncü asrın son yarısında yaşadığını tahmin ediyor ve sözlerinde Âşık Pş. ile Gülşehrî’nin tesirleri bulunduğunu söyleyerek ‘zamanına göre lisanda yaptığı tasarruf bakımından şairin büyük bir kudret gösterdiği muhakkaktır,’ mütalaasında bulunuyor. Ayrıca mahlas kullanmayan,

Bu İbrâhîm’e yârab lutf işle
Bularuñ hâk-i pâyine bağışla

gibi beyitlerinde yalnız adını söyleyen şaire, divanının baş tarafında ‘bey’ ünvanı verilmiş ve divan bir münacat ile başladığından fihriste ‘Münacat-i İbrahim Bey’ diye geçirilmiştir.

Unutulmuş eski bir Türk şairini Sadettin Nüzhet Ergun'un meydana çıkarması teşekküre lâyıktır, lâkin onu çok kuvvetli bir şair görmesi ve 153 yaprakтан oluşаn divanına 'Külliyat' ünvanını vermesi münakaşaya elverişli bir konu teşkil edebilir."

Bu alıntının son cümlesi zamanla doğrulanmış, İbrâhîm Beg'in edebî kişiliği ve eserini ne adla anmak gerektiği tartışma konusu olmuş fakat tartışmalar -daha doğru bir ifadeyle görüş farklılıkları- bu şairin kim olduğu ve yaşadığı devir üzerinde yoğunlaşmıştır.

Öncelikle ifade edelim ki, hareket noktası kabul ederek yazımızın başına aldığımız bu katalog kaydında, Sadettin Nüzhet Ergun'un bu görüşlerinin hangi eserinde bulunduğu belirtilmemiştir. Yaptığımız araştırmalarda *Türk Şairleri*'nin "Âşık Paşa" maddesinde, Âşık Paşa'nın bir şairinin *Câmi'u'n-nezâ'ir*'de İbrâhîm Beg'e nazire olarak kaydedildiğinden bahisle, "*Bugün elimizde divanı da mevcut olan İbrahim Bey'in daha sonraki şairlerden olduğu muhakkaktır.*" cümlesi (Ergun 1935: I/131) dışında Ergun'un eserlerinde İbrâhîm Beg'den bahseden bir bilgiye ulaşamadık.¹

İbrahim Beg olarak anılan ve şairlerinde adını mahlas olarak kullandığı anlaşılan şairin eldeki yegâne eserinin aslında ne olduğu konusunda araştırmacılar farklı tespitlerde bulunmuşlardır. Eser hakkında Sadettin Nüzhet, "külliyyât" (İKTYK trsz: I/65-66) ve "divan" (Ergun 1935: I/132); *Tarama Sözlüğü* ve Ahmet Attila Şentürk "külliyyât" (TS 1988: I/XXXIX; Şentürk 2002: 11); Nail Tuman ve Kadir Güler "divan" (Tuman 1949 yz: I/3; Güler 1996) Âgâh Sırrı Levend "seçme şiiirler mecmuası" (Levend 1988: 169), Âmil Çelebioğlu "muhtasar mesnevi şerhi" (Çelebioğlu 1999: 138), derken Musa Duman, gerçekten de eserin muhtevası dolayısıyla ne tür bir kitap olduğu hususundaki belirsizliği ortaya koyar bir yaklaşımla "divânçe denebilirse de..." tabirini kullanmaktadır (Duman 1996: 74). İçinde çokça kısa mesnevi bulunan eserin gayr-ı mürettep bir divan görünümü vermesi "divan"; mesneviler dışındaki manzume adedinin azlığı "divançe"; bu mesnevilerin Mevlânâ'nın *Mesnevi*'sinden alınmış hikâyelerin manzum tercüme ve izahını muhtevi olması "mesnevi şerhi"; hem mesnevileri hem de diğer nazım şekillerini bir arada barındırması açısından "külliyyat" görünümü vermesi bu isimlendirmeleri kendine göre haklı kılmaktadır. Aynı eseri Âgâh Sırrı Levend'in "seçme şiiir mecmuası" ola-

¹ Bu bilginin Türk Şairleri'nin basılmayan kısmına tekabül eden "İbrâhîm Bey" maddesinden naklen alınmış olması muhtemeldir. Nitekim Türk Şairleri müellifinin de eserini yazarken çağdaşı kimi müelliflerin gayr-ı matbû eserlerinden faydalandığını biliyoruz. Meselâ Ahmed Remzi Akyürek'in bugün nerede olduğu bilinmeyen eseri Kayseri Şairleri'ne de Türk Şairleri'nde çokça atf vardır.

rak göstermesinin bir dalgınlıktan kaynaklanmış olması gerektiği ise açıktır. Nitekim eser hakkında görüş beyan eden diğer araştırmacılar da bu zuhule dikkat çekmişlerdir (Çelebioğlu 1999: 139; Duman 1996: 75; Güler 1996: 10)².

İbrahim Beg’le ilgili bir mesele de eldeki yegâne eserinin nüshaları meselesidir. Mevcut bilgilere göre *İbrâhîm Beg Divanı* veya *Külliyatı*’nın ikincisi muhtasar olmak üzere iki nüshası vardır: Üsküdar Selimağa Kütüphanesi Kemankeş Nu. 250; Süleymaniye Kütüphanesi Nazif Paşa Nu. 399 (Duman 1996: 74). İçinde sadece Mi’râc-nâme’nin bulunduğu bir nüsha da İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kitaplığı 4038 numarada bulunmaktadır (Duman 1996: 75).

İbrahim Beg Divanı’nı doktora tezi olarak hazırlayan Kadir Güler’in bir bildiriyle ilk defa dikkatleri çektiği bir husus (Güler 2001), eserin aslında bir nüshasının daha olduğunu -dolaylı olarak- ortaya çıkarmıştır. Güler bu bildirisinde, kütüphane kaydında *Gülşen-i Niyâz* adıyla İbrâhîm Tennûrî’ye ait görünen, üzerine *Şeyh İbrâhîm Tennûrî Divanı Gülşen-i Niyâz’dan Seçmeler* adıyla bir yayın da yapılan (Deniz – Karabulut 1983) eser ile doktora tezi olarak hazırladığı İbrâhîm Beg Dîvânı arasındaki benzerliklere dikkat çekmiştir. Bahis konusu tezin hazırlanması sırasında bu eserden haberdar olmadığını, *Kayserili Divan Şairleri*’nin “İbrâhîm Tennûrî” maddesindeki örnek şiirlerle tezindeki şiirlerin benzeşmesinin dikkatini çektiğini kaydeden Güler, adı geçen bildirisinde bir yargıya varmaktan imtina etmiştir (Güler 2001: 346)³.

Kadir Güler’in bildirisinde muğlak ve çelişkili birçok nokta vardır. Yazıdaki kimi cümlelerden Güler’in Hacı Mahmut Efendi Nu. 3791’de

² Kadir Güler’in, Levend’in “seçme şiir mecmuaları” arasında takdim ettiği eseri “nazi-reler mecmuası” olarak gösterdiğini söylemesi de bir dalgınlık eseri olmalıdır.

³ Doğrusu Kadir Güler’in bahis konusu bildirideki iddiasının ne olduğu tam olarak anlaşılamamaktadır. Mesela; “Birbirine bu kadar benzeyen ve eser / isim karışıklığından dolayı üzerlerinde bu kadar araştırma yapılmasına rağmen benzerlikleri fark edilmeyen bu eserlerden -İbrâhîm Beg Divanı ve Gülşen-i Niyâz- hangisi kimin adına kaydedilmiş olabilir veya bu şairler farklı kişiler olabilir mi?” diye bir soruyla bu bahse giren yazar, önce Gülşen-i Niyâz’la İbrahim Tennûrî’nin Gülzâr-ı Ma’nevî mesnevisini karşılaştırarak bir yoruma varmaksızın gördüğü farklılıkları sıralar. Ardından İbrâhîm Beg Divanı ve Gülşen-i Niyâz olarak kayıtlı eseri karşılaştırır. Doğrusu Güler’in bu karşılaştırmalarından bir sonuç çıkarmak mümkün değildir: “Büyük oranda aynı ama farklı şahsiyetlere mal edilmiş bir eserle karşı karşıyayız. Yukarıdaki bilgiler ve karşılaştırmalar ışığında bu eserin hem İbrahim Beg’e, hem de İbrahim Tennûrî’ye ait olduğu söylenebilir.” (Güler 2001: 346). Fakat Kadir Güler’in bildiriyle bu belirsizliğe dikkat çekmesi, edebiyat tarihimize yanlış geçmiş bir hususun tashihi noktasında ufuk açıcı olmuştur..

kayıtlı yazmayı gördüğü anlaşılmaktadır; ancak Güler buradaki bir takım kayıtları yorumlama hususunda yetersiz kalmıştır. Meselâ

“Gülşen’deki mesneviler bittikten sonra gazeller kısmına geçilirken ‘Kaside-i Katip İbrahim’ başlığı kullanılmış. Eser bittikten sonra son rubainin altında bu eserin Kayserili Katip İbrahim tarafından 903H/1497 M tarihinde tamamlandığı yazılmaktadır”

ibarelerinden Güler’in “Kayserili Kâtip İbrâhîm”i müstensih zannettiği anlaşılmaktadır. Hâlbuki yazmanın sonundaki –aşağıda nakledeceğimiz- Arapça temmet kaydının doğru tercümesi birçok hususu aydınlatacak mahiyettedir:

Kadir Güler’in iki nüshayı mukayese ederken dikkatinden başka şeylerin de kaçtığı görülmektedir. *“Buna göre Gülşen’le ilgili şu varsayımlar ileri sürülebilir mi?”* dedikten sonra varsayımlarını üç madde altında toplarken ikinci maddede *“b. Gülşen-i Niyâz’ın birinci bölümü diyebileceğimiz mesneviler kısmı Tennûrî’ye ait olabilir. Müstensih Kayserili Katib İbrahim kendi şiirlerini bu kısma eklemiştir diye düşünülebilir”* diyen yazar (Güler 2001: 345), *Gülşen-i Niyâz* olarak bilinen nüshanın 101a-102b sayfalarındaki “Kasîde-i Kâtib İbrâhîm” başlığı altında verilen

Ferâgat umma bî-kâr olmayınca

Yola girme sebük-bâr olmayınca

matla’lı 35 beyitlik kasidenin hazırlamış olduğu divanda da -iki beyit eksiğiyle- yer aldığını (Güler 2001: 345), keza “Velehu Eyzan” başlığı ile yine Kâtib İbrâhîm’e ait olduğu anlaşılan hemen ardından gelen iki kasidenin de aynı şekilde Divan’da bulunduğunu (Güler 2001: 403, 398) fark edememiş, hâliyle bu önemli dikkatsizlik sonucu İbrâhîm Beg’i müstensih sandığı için meseleyi muallakta bırakmıştır.

Arapçası olduğunu bildiğimiz Ali Rıza Karabulut ile Rasim Deniz’in birlikte hazırladıkları çalışmada bu temmet kaydından ve bazı şiir başlıklarında geçen “Kâtib İbrâhîm” ibarelerinden hiç bahsetmemeleri de dikkat çekici ve kayda değer bir husustur. Zira meselenin en mühim noktası diyebileceğimiz, bu temmet kaydının Arapça metni ve Türkçeye çevirisi şöyledir:

“Temme Dîvânu Kâtib İbrâhîmu’l-Kayserî tayyeballâhu sevâhu ve ce’alehu’l-cennetehu mesvâhu yevmu’l-cum’ati vaktü’d-duhâ fî târîhi rebî’u’l-âhir sene 903”

“*Kayserili Kâtib İbrahim’in Divan’ı tamamlandı. Allah onun hanesini güzel eylesin, cenneti de evi yapsın. Cuma günü kuşluk vakti 903 senesi Rebiülevveli’nde (yazıldı)*”

Bu kayıt bile tek başına Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Nu. 3791’de *Gülşen-i Niyâz* adıyla kayıtlı eserin İbrâhîm Tennûrî’ye ait olmadığını ispatlar mahiyettedir: Bununla birlikte o temmet kaydı hiç olmasa bile şunlar eserin yazarının İbrâhîm Tennûrî olamayacağına delalet eden kayda değer hususlardır: ⁴

1. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Nu. 3791’deki İbrâhîm Tennûrî adına kayıtlı nüshayla *İbrâhîm Beg Divanı / Külliyyâtı* olarak anılan eserin nüshalarındaki manzumeler, birkaç manzume dışında, tamamen uyusmaktadır. Mevcut farklılıklar bir eserin nüshaları arasındaki farklar kabilindedir.

2. İbrâhîm Tennûrî’nin *Gülşen-i Niyâz*’ı (Divan) olarak kayıtlı nüshadaki gazellerle nazire mecmualarında “İbrâhîm Beg” başlığı altında sunulan gazeller de aynıdır. Sözelimi *Câmi’u’n-nezâ’ir*’deki (Eğridirli Hacı Kemâl yz.: vr. 50a)

Eyâ cân mülkinüñ cânı Muhammed

Gönüller tahtı sultânı Muhammed

matla’lı na’t (kaside) İbrâhîm Beg Dîvânı’nda (Güler 1995: 356) da *Gülşen-i Niyâz*’da (vr. 17b; Deniz – Karabulut 1983: 45) yer almaktadır.

3. Hakkında birçok malumat verilen eski – yeni kaynakların hiçbirinde, Tennûrî’ye ait bir divandan veya *Gülşen-i Niyâz* isimli bir eserden bahsedilmemektedir.

4. İbrâhîm Tennûrî, *Gülzâr-ı Ma’nevî*’sinde Âşık mahlasını kullanırken *Gülşen-i Niyâz* adıyla kayıtlı eserdeki mahlas “İbrâhîm”dir ve “Âşık” kelimesi mahlas olarak hiç geçmemektedir.

5. *Gülzâr-ı Ma’nevî*’nin 22 nüshası tespit edilebilmiştir.⁵ Mutasavvıf bir şairin bir mesnevisinin bu kadar yaygınlaşırken bir başka mesnevisinin tek nüshada kalması da akla uygun değildir.

⁴ Sıraladığımız bu hususlardan 3. ve 4. sırada yer alanlara Kadir Güler de bildirisinde temas etmiş (Güler 2001: 345, 346) fakat buradan bir sonuç ortaya koymamıştır.

⁵ Rasim Deniz ve Ali Rıza Karabulut eserin 11 nüshasını kaydederlerken (Deniz-Karabulut 1983: 42) *Gülzâr-ı Manevî*’yi doktora tezi olarak hazırlayan ve bilahare ese-

6. Aşağıda görüleceği üzere İbrâhîm Beg'in eserinden Sünnî akideyi benimsemiş bir kimse olduğu "eserinden" açıkça anlaşılmaktadır. İbrâhîm Tennûrî'nin Şâfiî mezhebinden olduğu ise birçok kaynakla sâbittir (Taşköprü-zâde 1985: 232; Lâmiî 1270: 689; Mehmed Mecdî 1269: 647...).

7. İncelendiğinde, eserin Mevlvî bir şairin elinden çıktığı anlaşılmaktadır. Hâlbuki Şâfiî mezhebinden olan İbrâhîm Tennûrî'nin Bayramiyye tarikatine mensubiyeti ve o tarikatın Tennûriyye kolunun kurucusu olduğu bilinmektedir. Mevlvîlikle bir ilgisi yoktur. *İbrâhîm Tennûrî Divanı*'ndan (*Gülşen-i Niyâz*) seçmeler hâlinde yapılan yayında, fark edilmemesi imkânsız olan bu Mevlânâ tesiri ve Mevlvîlik izlerinden açıkça bahsedilmemesi, alınan seçme metinlerde de Mevlânâ ile ilgili olanlara yer verilmemesi, bir yanlışlıklar silsilesini de beraberinde üretmiştir. Meselâ vr. 20b'deki;

Ol me'ânî bahri [vü] sözi güher
Ol velâyet ma'deni sâhib-nazar

Evliyâ kutbı vü 'ârifler begi
Ki cihâna gelmedi anuñ gibi

Ma'rifet göginde bir bedr aydur
Hem hakikat genci-y-ile baydur

Ümmetüñ muhtârı ihvân serveri
Anda hatm oldu me'ânî defteri

Kanda kim bir ehl-i ma'nâ var yakîn
Hıdmetinde oldu anuñ dâne-çîn

Hazretinde olmuş-ıdı her mürîd
Vecd ü hâl-ile Cüneyd ü Bâyezîd

Ehl-i 'ışkuñ muktedâ vü mürşidi
Şeyh Mevlânâ Celâlü'd-dîn adı

beyitleriyle başlayan mesnevi ve Mevlânâ mehdinde buna benzer onlarca beyit, bu müellifin İbrâhîm Tennûrî'den başka biri ve Mevlvî bir şair olduğunu ortaya koymaktadır.

ri ve müellifini tanıtan bir de kitap yayınlayan Mustafa Fidan 15 nüshasını tespit etmiş (Fidan 1995: 42-48; Fidan 2005: 89-95), biz de bunlara ilaveten 7 nüsha belirlemiştik (Köksal 1998: 42).

Kadir Güler tarafından gazeller arasına konulan (Güler 1995: 369);

Habîb-i vakt durur ide bu derde tîmâr
Ki derde döymeye tağlar benüm derdümde ne var⁶

matla'lı 12 beyitlik şiir, bir beyit eksiğiyle *Câmi'u'n-nezâ'ir*'de de yer almaktadır (vr. 123a) ve Âşık Paşa'nın bir kasidesine naziredir. *Câmi'u'n-nezâ'ir*'de asıl ilginç olan şiirin "Nazîre-i İbrâhîmü'l-Mevlevî" başlığı altında verilmiş olmasıdır. Bu başlık, Kadir Güler'in de tezinde üç beytin tanıklılığıyla "*Mevlânâ'ya*7 olan bağlılığı ve *Mesnevî*'den naklettiği hikâyeler, *Mevlevî olduğunu düşündürmektedir.*" diyerek vardığı kanaati teyit eder mahiyettedir ki, bütün bunlar bize İbrâhîm Beg'in Mevlevî bir şair olduğunu göstermektedir.

8. Bütün bu yanlışlıklara sebep olan şey, eserin zahriyesinde "*Kitâb-ı Gülşen-i Niyâz-ı Şerif eş-Şeyhu'l-kâmili'l-mükemmeli's-şerif Sultânü'l-ârifin ve Tâcu'l-âşıkîn eş-Şeyh İbrâhîm-i Tennûri*" (Ib) ibaresinin yer almasıdır. Nasıl olabileceği ihtimâline aşağıda temas edeceğimiz bu zahriye kaydının yol açtığı hatalar zinciri, biz araştırmacılara ne denli dikkatli ve titiz olunması gerektiği hususunda önemli bir uyarı niteliği taşımaktadır. Nitekim biz de bu dikkatsizliği göstererek orijinal nüshayı görmeden *Gülşen-i Niyâz*'ı İbrâhîm Tennûri'nin eserleri arasında saymıştık (Köksal 1998: 42). Umulur ki, Tennûri üzerine bundan sonra yapılacak neşriyatta bu hata sürdürülmesin.

Şu hâlde kütüphane kaydında İbrâhîm Tennûri'nin *Gülşen-i Niyâz*'ı olarak görünen Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Nu. 3791 numarada kayıtlı yazma, *İbrâhîm Beg Divanı*'nın bilinmeyen bir nüshasından başka bir şey değildir.

Peki İbrâhîm Beg kimdir ve hangi çağda yaşamıştır?

Şairlerin yaşadıkları dönem hususunda eserlerinden hareketle birtakım yargı yahut yorumlara varmak mümkün ise de İbrâhîm Beg bu hususta oldukça ketum davrandığı için eserinde gerek yaşadığı dönem, gerekse de kimliğine dair bir emare bulunamamaktadır. Yukarıya bir örneğini aldığımız Mevlânâ'ya övgü mahiyetindeki beyitler, eserdeki bütün hikâyelerin *Mesnevî* çevirisi veya şerhi karakterinde oluşu, muhtelif şiirlerinde Mevlânâ'yı anması gibi hususlar onun Mevlevî bir şair olduğunu

⁶ Güler neşrinde "Habîb-i vakt durur", "Habîb vaktidür"; "döymeye", "doymaya" şeklinde dedir.

⁷ "Mevlânâ'ya" olması gereken ibarenin tezde sehven "Mevlâ'ya" şeklinde yazıldığı anlaşılmaktadır.

açıkça ortaya koymaktadır ve eserinden hareketle şairin kimliği hakkında ulaşılabildiğimiz ilk tespit de budur.

Şeyhliğin ve müritliğin şartlarını sayarken zikrettiği şu beyitlerden şairin ehl-i sünnet akidesini benimsemiş bir kimse olduğu anlaşılmaktadır (Güler 1995: 203, 213):

‘İlm-i bâtın hod anuñ fenni ola
İ’tikâd ehli vü key Sünnî ola

Oldı dördinci hisâli iy hümâm
Ehl-i sünnet i’tikâdında tamâm

Müridliğin 10. şartı olarak “fütüvvet”i göstermesi, Âşık Paşa, Gülşehrî gibi dönem şair ve mutasavvıflarının “ehl-i fetâ”ya (ahilere) bakışının müspet olması, bir ihtimâl de kendisinin de fetâ ehlinden veya onlara yakın olduğunu göstermektedir (Güler 1995: 215) :

Oldı onıncı fütüvvet pîşesi
Şîr olanlaruñ odur hemîşe mîşesi

Tañrı arslâmı ‘Alî oldı fetâ
Lâ-cerem şânında geldi “hel etâ”

Kimsenüñ üstinde hakkı olmaya
Dâd vire kimseden dâd almaya

Cân virürse Hak yolında az göre
Baş ura ayaklara yüzün süre

Gülşehrî’yi saydığı ve sevdiğini anladığımız ve ondan bir mısra tazmin ettiği şu beyitten başka, eserinde şairin kimliğiyle ilgili bir emareye tesadüf edemiyoruz (Güler 1995: 293):

Hâce Gülşehrî didi sözi kese
“Altun altuna karişa mis mise”

Kayıtlara sehven *Gülşen-i Niyâz* olarak geçen nüshadaki bazı ibareler nazar-ı itibara alınacak olursa şairimizin mesleği ve memleketini de tespit etmiş bulunuyoruz. 88a’daki “Nasîhat-i Kâtib İbrâhîm”, 101a’daki “Kasîde-i Kâtib İbrâhîm” başlığı ile temmet kaydında yer alan “Dîvân-ı Kâtib İbrâhîm el-Kayserî” ibaresi İbrâhîm Beg’in mesleğinin kâtiplik ve memleketinin de Kayseri olduğunu göstermektedir.

Nüshanın zahriyesinde mukayyet bilgilerin, nüshanın istinsah kaydında yer alan 903 tarihine nazaran İbrâhîm Tennûrî dışında Kayserili bir

kimse olamayacağı düşüncesinden hareketle sonradan -muhtemelen kütüphane görevlisi tarafından- yazıldığı anlaşılmaktadır. Zahriyedeki yazı, nüshanın orijinal hattından farklı ve yazmanın baş tarafına sonradan eklendiği belli olan asıl nüshadan daha yeni bir kâğıda yazılmıştır. Eserin herhangi bir yerinde geçmediği hâlde “*Gülşen-i Niyâz*” adının bu zahriye kaydını yazanlarca nereden çıkarıldığı ise meçhuldür.

Şu hâlde Sünnî, Mevlevî tarikatine mensup, ehl-i fetâ muhibbi, Kayserili, kâtip bir şairle karşı karşıyayız demektir.

İbrâhîm Beg’in “beg” unvanı meselesine gelince. Bu unvanından hareketle onu aynı adı taşıyan tarihî şahsiyetlerle ilişkilendirmeye çalışmak (Güler 1995: 1) gereksizdir. Zira onun beyliği, Necâtî Beg, Hayâlî Beg, Yahyâ Beg gibi şairlerin “bey”liği türündendir. Nitekim aynı unvanı taşıyan şairlerden Necâtî Beg’in mesleği katiplikti (Tarlan 1963: XVIII). Yahyâ Bey de kâtip idi ve yanına çırak olarak girdiği yeniçeri ocağı kâtipinin adı Şihâbeddin Bey idi (Çavuşoğlu 1983: 7). *Heşt Behişt* müellifi Sehî Beg de kâtiplik yapmıştır (Akün 1966: 319). Bu üç şairin de kâtip olmalarının yanı sıra “kuloğlu”, yani devşirme olarak alınıp yeniçeri ocağına alınmaları İbrâhîm Beg’in de “kuloğlu” olabileceğini hatıra getirirse de şimdilik bu hususta bir hüküm verebilme durumunda değiliz. Yalnız en azından diğer şairlerle bu “beg” olma münasebeti şairimizin mesleğini teyit edici bir mahiyet arz eder.

İbrâhîm Beg’in kimliği ve yaşadığı dönem üzerine Sadettin Nüzhet Ergun’un görüşlerine yazımızın başında yer vermiştik. İbrâhîm Beg ve eserine dair *Tuhfe-i Nâilî*’deki şu kayıt da şairi tanımamıza yetmemektedir (Tuman yz. 1949: I/3):

“İbrâhîm Beg, Mevlevî, Selîm Ağa Kütüphânesi’nde Kemânkeş Emîn Hoca kitapları arasında 250 numrolu yazma dîvânı bulunan bu zâtın hüviyeti hakkında şu’arâ tezkireleriyle vefeyâta dâir olan kitaplarda hiçbir kayıt ve ma’lûmâta tesâdüf edilememiştir.”

Şair hakkında görüş beyan eden diğer eserlerde yaşadığı dönem hakkında ileri sürülen görüşler, somut bilgi ve belgelere dayanmayan tahmin veya öngörülerden ibarettir. *Tarama Sözlüğü*’ndeki kaydı saymazsak Nâil Tuman’dan sonra yaklaşık 50 yıl boyunca yapılan neşriyatta İbrâhîm Beg’den söz edilmediği görülmektedir. Bu uzun kesintiden sonra, XV. yy.a kadar yazılmış Türkçe mesneviler üzerine hazırladığı doktora tezinde şairden ilk bahseden Âmil Çelebioğlu olmuştur. O, “*İbrahim Bey’in (eserin dil özellikleri dolayısıyla) XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyı-*

lin ilk yarısında yaşadığını tahmin ediyoruz.” demektedir (Çelebioğlu 1999: 138).

İbrahim Beg’in *Divan*’ı üzerine yapılmış bir doktora tezi (Güler 1995) ve bu şairi tanıtmaya matuf bir makalede (Duman 1996) de İbrahim Beg’in kim olduğu ve yaşadığı dönem hususu açıklığa kavuşturulamamıştır. Her iki çalışmada da İbrahim Beg XV. yy şairi olarak takdim edilirken ilkinde şairin 15. yy’ın ikinci yarısında ve büyük bir ihtimâlle Fatih Sultan Mehmed döneminde yaşamış olabileceğine işaret edilmiş (Güler 1995: 13), diğerinde “*Şiirlerinde kullandığı dilin özelliklerinden şairin XIV. asrın son yarısı ile XV. asrın ilk yarısında, Câmiü’n-nezâ’ir’de şiiri bulunduğuna göre hiç olmazsa XV. asırda yaşadığı kabul edilebilir.*” denilmiştir (Duman 1996: 73). Musa Duman’ın bir yıl sonra yayınladığı bir makalesinde ise İbrahim Beg için “*Eldeki birtakım bilgilere ve bazı karinelere istinaden yapılan tahminlere göre XV. asır şairlerinden İbrahim Bey...*” ibaresini kullanması (Duman 1997: 71) şairin yaşadığı yüzyıl konusunun muğlaklığını da ortaya koyar mahiyettedir.

Tarama Sözlüğü hazırlayıcıları, kaynak göstermeksizin “*XV. yüzyılda yaşadığı kabul olunan İbrahim Bey...*” derlerken⁸ (TS 1988: XXXIX) A. Attila Şentürk ve Ahmet Kartal ise (muhtemelen genel kanaat doğrultusunda) İbrâhîm Beg’i XV. yy. şairleri arasında gösterirler (Şentürk - Kartal 2004: 202).

Şair hakkında mevcut kaynaklardan da eserinden de hiçbir bilgiye ulaşamadığını kaydeden Kadir Güler, şair için “*... on beşinci yüzyılın ikinci yarısında ve büyük bir ihtimâlle Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşadığını söyleyebiliriz.*” demektedir (Güler 1995: 13-14). Bu kanaate de “*dil ve üslûp özellikleri, arkaik kelimeler, aruz vezninin çeşitli kalıplarıyla yazılması, vikaye yaprağında bulunan Ahmed Paşa’ya ait bir gazelden beyitler, şairin mahlas kullanmaması, bir divanda bulunması gereken nazım şekillerinin çoğundan şiir söyleyerek divân tertip etme düşüncesinden dolayı*” vardığını belirtmektedir (Güler 1995: 13).

Açıktır ki -“dil ve üslûp özellikleri” müstesna tutulmak kaydıyla- Güler’in ileri sürdüğü dayanakların hiçbiri bir şairin yaşadığı yüzyılı tayin edebilmemize yarayacak veriler olarak kullanılamaz. Dil ve üslûp meselesi de esasen en iyi yetişmiş dil uzmanlarını dahi yanıltabilecek bir bahs-i digerdir.⁹ Eserin “dil”i şüphesiz bir müellifin yaşadığı dönemle il-

⁸ Bu ifade muhtemelen, eseri tarayan Sadettin Nüzhet Ergun’a aittir.

⁹ Şairin “dil”ine dayanarak buradan birtakım tespit ve yargılarda bulunmak isteyeceklerin, Eski Anadolu Türkçesinin önde gelen uzmanlarından Mecdut Mansuroğlu’nun Dehânî’nin yeni bulunan şiirleri olarak takdim ettiği şiirlerin (Mansuroğlu 1942), iki-

gili ciddî ipuçları verir. Fakat bu hususta çok dikkatli olmadıkça yanlışla ihtimâli daima vardır. Hele hele açılımı ve örnekleme yapılmadığı, yani ispatlanmadığı sürece “*dil özelliklerine bakarak*” gibi sathî ve bilimsel mânâda bir değer ifade etmeyen indî hükümler, ufuk açmaktan ziyade ufuk karartıcı mahiyet ihtiva ederler.

“Arkaik kelimeler”den hareketle bir metnin yazıldığı dönemin tespiti çok uzun ve ciddî araştırmalar yapmayı gerektirir. Hele hele “*şairin mahlas kullanmaması*”nın; “*aruz vezninin çeşitli kalıplarını kullanması*”nın; divan tertibiyle ilgili hususun bir şairin yaşadığı yüzyılın belirlenmesiyle ilgisini kurabilmek kabil değildir. İbrâhîm Beg’in mahlas kullanmaması diye bir şey zaten söz konusu değildir; bununla herhâlde mahlas olarak kendi adını kullandığı kastedilmektedir. Hâlbuki şairlerin mahlas olarak kendi adını kullanması her devride görülen bir durumdur. Vezin konusu da dönemi belirleyici bir ipucu oluşturamaz. Bir divan şairinin aruz vezninin çeşitli kalıplarını kullanması gayet tabîidir. Bununla şairin dönemi arasında ne gibi bağ olabilir? Güler’in çalışmasına esas olan nüshanın vikaie yapığında Ahmed Paşa’ya ait beyitler bulunması da bir mesnet olamaz; zira yazma eserlerin yüzyıllar boyu elden ele dolaşmak gibi bir kaderleri vardır. Söz gelimi XIV. asırda istinsah edilmiş bir kitabın üzerinde asırlar sonra düşülmüş temellük kayıtları, muhtelif tarihler, çeşitli isimler, hesaplar, beyitler, dualar, şecere kayıtları vs. bulunabileceği gibi mecmua sahibinin zevkine göre seçtiği manzumelerin de bu yazmaların sayfalarında görülmesi gayet normaldir. “*Muhtemelen Fatih Sultan Mehmed döneminde*” kaydıyla bu zamanın daha da daraltılmasının gerekçeleri çalışmada belirtilmemekte, bu kanaate nasıl varıldığı sorusu cevapsız bırakılmaktadır.

İbrâhîm Beg üzerine araştırma yapanlardan Musa Duman, “*Eldeki birtakım bilgilere ve bazı karinelere istinaden...*” demekle birlikte bu “bilgi ve karineler”in ne olduğundan söz etmez. Gerçekte şu ana kadar ne Duman ne de başka biri tarafından somut “birtakım bilgiler” sunulmuştur. Yazarın karine olarak gösterdiği şeylerden biri “*Câmiü’n-nezâ’ir’de şiiri bulunduğuna göre hiç olmazsa XV. asırda yaşadığı kabul edilebilir.*” cümlesi ise, bu da bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü 918/1512/13 tarihinde telif edildiği bilinen *Câmi’u’n-nezâ’ir’de* Dehhânî’den başlamak üzere XIII, XIV, XV. yüzyıllarda, hatta kısmen XVI. yüzyılda yaşamış şairlerin şiirleri yer almaktadır. Hâliyle *Câmi’u’n-nezâ’ir’de* şiiri bulunması, şairin yaşadığı dönemle ilgili bilginizi netleştirici bir delil teşkil etmez.

sinin ondan yaklaşık üç asır sonra yaşamış Şeyhülislâm Kemâl Paşazâde’ye ve birinin de yine Dehhânî’den çok çok sonra yaşamış Resmî mahlaslı başka bir şaire ait olduğunun ortaya çıkmasını (İlaydın 1974: 765) unutmamaları gerektiğini düşünüyoruz.

İbrâhîm Beg'in yaşadığı yüzyılı tespit edebilmek için aslında elimizde önemli bir kaynak vardır. O da meselenin bidayetinden beri muhtelif çalışmalarda adı zikredilen, fakat nasılsa incelenmeyen *Câmi'u'n-nezâ'ir*'dir. Zira İbrâhîm Beg ve eseri üzerine serd edilen görüşlerde hep onun "*Câmi'u'n-nezâ'ir*'de bir şiiri" bulunduğu söz edilmiştir. Hâlbuki onun bu mecmuada, "bir" değil, yedisi kaside, ikisi mesnevi ve üçü gazel olmak üzere toplam 12 şiiri bulunmaktadır ve bunların ikisi nazire, diğerleri zemin şiirdir.¹⁰ Ne var ki şairin yaşadığı dönem üzerine yorum yapanların aktarma bilgilerle yetinerek bu şiirleri görmemeleri bu meseleyi bugüne dek muğlak bırakmıştır.

İbrâhîm Beg, *Câmi'u'n-nezâ'ir*'de yer alan 12 şiirinin birinde "İbrâhîmu'l-Mevlevî", ötekilerin hepsinde "İbrâhîm Beg" olarak anılmaktadır. İbrâhîmu'l-Mevlevî başlığı 123a sayfasındaki gazelinde geçmektedir. İbrâhîmu'l-Mevlevî'nin bu şiirinin *Divan*'ında da bulunması (Güler 1995: 369) onun İbrâhîm Beg'le aynı kişi olduğunu göstermektedir.

İbrâhîm Beg'in *Câmi'u'n-nezâ'ir*'deki 12 şiirinden -biri 110, diğeri 45 beyitlik olmak üzere- ikisi mesnevi, dördü kaside, altısı gazeldir. Bu şiirlerden 191a'daki gazel ile 449a sayfasının derkenarındaki 45 beyitlik mesnevi dışındaki şiirler Kadir Güler tarafından hazırlanan *Divan* metninde küçük farklılıklarla yer almaktadır.

İbrâhîm Beg'in *Câmi'u'n-nezâ'ir*'de bulunan şiirlerinin matla' beyitleri ve buldukları yerler şöyledir:

a. İbrâhîm Beg'in nazireleri:

I^I

(. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _)

Habîb-i vakt durur ide derdüme tîmâr¹¹

Ki derde döymeye¹² tağlar benüm tenümde ne var

II^{II}

¹⁰ "Zemîn şiir" bir nazirecilik tabiri olup bir kafiye ve redifte yazılan ilk şiir, nazirelere örnek teşkil eden şiir, demektir.

¹¹ Âşık Paşa'nın 121b'deki şiirine nazire; gazel; 123a: 13 beyit; D. (Güler 1995) s. 369: 12 beyit.

¹¹ Habîb-i vakt durur ide derdüme: Habîb vaktidür ide bu derde (Güler 1995: 369).

¹² döymeye: doymaya (Güler 1995: 369).

¹¹ Ahmedî'nin 190b'deki şiirine nazire; gazel; 191a: 17 beyit; *Divan*'da yok.

(_ . . _ / _ . _ / _ . . _ / _ . _)

Yâr belâsında kim buldıyısı gûş-mâl
Geydi velâ hil'atin (...) oluban aña bâl

III^{III}

(_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

Yine meyl itdi göñül bir dil-berüñ sevdâsına
Uş yine gark itmek¹³ ister 'ışkınıñ deryâsına

b. İbrâhîm Beg'in zemin şiirleri

IV^{IV}

(. . . _ / . . _ _ / . . . _ / . . _)

Göñül göginde görindi yeñile bir meh-i tâm¹⁴
Bu cism zulmetini rûşen itdi nûrı tamâm

Nazireler: Şeyyâd Hamza (228a), Ahmedî (228b), Nesîmî (228b)

V^V

(. . _ _ / . . . _ / . . _)

Her kim añladı 'ışk hâlinden
'Âlemüñ geçdi kıl u kâlinden

Nazireler: Nesîmî (281b), Ahmed Paşa (282a), Necâtî (282a)

VI^{VI}

(. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

Eyâ cân mülkinüñ cânı Muhammed
Göñüller tahtı sultânı Muhammed

Nazire: Yok

VII^{VII}

^{III} Nesîmî'nin 373b'deki şiirine nazire; gazel; 373b: 7 beyit; Divan s. 413: 7 beyit.

¹³ Uş yine gark itmek: Varup uş gark olmak (Güler 1995: 413).

^{IV} kasîde; 227b: 25 beyit; Divan s. 395: 21 beyit.

¹⁴ yeñile bir meh-i tâm: yigile bir meh-i tâm (Güler 1995: 395).

^V gazel; 281b: 18 beyit; Divan s. 403: 11 beyit.

^{VI} kasîde; 50a: 43 beyit, Divan s. 346: 43 beyit.

(_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _)

Bîgâne dimeñ¹⁵ aña ki ‘ışk âşinâsıdur
‘İşkuñ kim olsa çâkeri begler gedâsıdur

Nazire: **Hayâtî** (60b)

VIII^{VIII}

(. _ . _ / . . _ _ / . _ . _ / . . _)

Çün ol Hakîm-i tüvânâ vü sâni’-i Bî-çûn¹⁶
Yaratdı ‘âlem ü âdem¹⁷ zuhûr-i hikmeti-çün

Nazireler: **Âşık Paşa** (303a), **Şeyyâd Hamza** (303b)

IX^{IX}

(_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _)

Hicrûñ visâl olur yine pâyânı gam yime
Her derdüñ irişür yine dermânı gam yime

Nazire: **Veznedaroğlu** (362b)

X^X

(. . _ _ / . _ . _ / . . _)

Hîçe say göz ki kan degül yaşı
Dahı sevdâsı olmayan başı

Nazireler: **Necâtî** (419b), **Dâ’î** (419b),

XI^{XI}

(. . _ _ / . _ . _ / . . _)

Yâ İlâhî ki çokdur ihsânûñ
İrişür cümle derde dermânûñ

^{VII} gazel; 60a: 13 beyit; Divan s. 380: 13 beyit.

¹⁵ dimeğil: dimek (Güler 1995: 380).

^{VIII} kasîde; 302a: 23 beyit; Divan s. 409: 23 beyit.

¹⁶ sâni’-i Bî-çûn: sâni’yiçün (Güler 1995: 409).

¹⁷ ‘âlem ü âdem: âdem ü ‘âlem (Güler 1995: 409).

^{IX} gazel; 362a: 7 beyit; Divan s. 414: 7 beyit.

^X gazel; 419b: 13 beyit; Divan s. 426: 14 beyit.

^{XI} mesnevî; 449a; 110 beyit; Divan s. 155: 111 beyit.

Nazire: Yok

XII^{xii}

(. . _ _ / . _ . _ / . . _)

Yâ İlâhî ki çokdur eltâfuñ
Cân-fezâdur nesîm-i evsâfuñ

Nazire: Yok

Câmi' u' n- nezâ' ir' e göre İbrâhîm Beg, nazirelerini Âşık Paşa, Nesîmî ve Ahmedî'ye yazarken onun şiirlerine nazire yazan şairler Ahmedî, Ahmed Paşa, Ahmed-i Dâî, Atâyî, Âşık Paşa, Hayâtî, Necâtî (2), Nesîmî (2), Şeyyâd Hamza (2), Ulvî ve Veznedaroğlu'dur.¹⁸

Âşık Paşa, **Nesîmî** ve **Ahmedî**, hem İbrâhîm Beg'in şiirlerine nazire yazmışlar, hem de İbrâhîm Beg onların şiirlerini tanzir etmiştir.

Bu üç şair dışındakiler XV. yüzyıl şairleri oldukları için onların İbrâhîm Beg'in şiirlerini tanzir etmeleri, şairin yaşadığı dönemi tayin edilmesi hususunda bir değer ihtiva etmez. **Şeyyâd Hamza** ve **Nesîmî**'nin ikişer, **Âşık Paşa**'nın bir şiirinin İbrâhîm Beg'e nazire olması ise çok önemlidir.

Âşık Paşa'nın 13 Safer 733 (1332)'de öldüğünü oğlu Elvan Çelebi, *Menâkıbu'l-kudsîye*'de açıkça ifade etmektedir (Elvan Çelebi 1984: 133).

Şeyyâd Hamza'nın XIV. yy.da yaşadığı artık bilinmektedir ve veba salgınından ölen kızı için yazdığı mersiyede zikrettiği 749 (1348) senesinde hayatta olduğu kesindir (Akar 1987: 1-15).

Muhtemelen 735 (1334-35) senesinde doğmuş olan Ahmedî 815 (1412-13)'de ölmüştür (Kut 1989: 165).

^{xii} mesnevî; 449a: 45 beyit; Divan'da yok.

¹⁸ Nazire mecmuaları bu tür durumlarda yüzde yüz güvenilir kaynaklar değildir. Hususiyile de *Câmi' u' n- nezâ' ir'* de yer yer zemin şiir sahibinden bir asır önce ölmüş şairlere nazire yazdırıldığına örnekler vardır ve bunu bazı çalışmalarımızda bizzat ifade etmişizdir (Köksal 2003: 260). *Câmi' u' n- nezâ' ir'* in bu zaafını bildiğimizden dolayı bu mecmuada eğer bir tek şair, söz gelimi sadece Âşık Paşa veya Nesîmî İbrâhîm Beg'e nazire yazmış görünseydi, bunu sadece bir bilgi notu olarak düşmekle yetinirdik. Fakat mecmua derleyicisinin burada kriter olarak belirlediğimiz dört şairde birden yanlışlık yapması ihtimâl dışıdır.

Nesîmî'nin ölüm tarihi hakkında kaynaklarda 807 (1404)'den 866 (1461-62)'ya varana kadar çok farklı bilgiler varsa da¹⁹ Köprülü'nün, şairin 811 (1408) yılında hayatta olmadığı tespiti (Köprülü 1927: 2) ile İbrahim Olgun'un 1412-1421 yılları arasında ölmüş olması gerektiği görüşü (Olgun 1970: 52) en makul iki iddia olarak gözükmektedir. Her hâlükârda Seyyid Nesîmî XV. asrın başlarında katledilmiş bir XIV. asır şairidir.

Âşık Paşa'nın İbrâhîm Beg'e nazire yazdığına göre Paşa'nın ölüm tarihi olan 1332'de en azından orta yaşlarda 30-35 yaşlarında olması icap eder. XV. asrın başlarında katledilen Nesîmî'nin ne kadar yaşadığı da meçhuldür. Ancak İbrâhîm Beg'in uzun sayılabilecek bir ömür sürdüğü düşünülecek olursa Nesîmî gibi yaygın bir şöhrete sahip ve edebiyatımızın en çok tanzir edilen şairlerinden birine onun da nazire yazması tabiidir. XIII. yüzyıl sonları veya XIV. yüzyıl başında doğduğunu öngördüğümüz İbrâhîm Beg'in Âşık Paşa'nın öldüğü yıllarda (1334/35) doğan Ahmedî'nin şiirine nazire yazması da mümkündür. Kezâ şairimizin nazire yazdığı bir başka şair olan Şeyyâd Hamza, muasırdır ve nazireleşmeleri gayet normaldir.

İbrâhîm Beg'in nazire yazdığı ve İbrâhîm Beg'e nazire yazan bu şairlerin yaşadıkları dönemler, İbrâhîm Beg'in belki XIII. yüzyılın sonunda, muhtemelen XV. yüzyılın başlarında da yaşamış, ama mutlaka XIV. yüzyılın hemen tamamını idrâk etmiş, Gülşehrî ve Şeyyâd Hamza muasırı bir şair olması gerektiğini söylemektedir

Yazımızın başına aldığımız katalog kaydını yazanların, Sadettin Nüzhet Ergun'un şairin edebî yönüyle ilgili görüşlerine muhalif cümlelere ise katılmak zor görünüyor. Zira Klâsik şiirimizin ilk temsilcilerinden olmasının getirdiği dezavantajlar da hesaba katıldığında İbrâhîm Beg'i muktedir bir şair olarak nitelemek gerektiği kanaatindeyiz. Şüphesiz ki şairlerin sanat gücü hususunda söylenecek bütün sözler esasen indîdir. Fakat görüşümüzü teyit için buraya bir gazelini aktarmak istiyoruz (Hacı Mahmut Ef. 3791: 120b; Güler 1995: 423-424):

Sen uyhuda ben her gice bîdâram efendi
Gâh inilerem gâh olur ağılaram efendi

Nâzûk durur incine deyü gözde hayâlûn
Kîrpüklerümi yummağa korkaram efendi

Bir dem yüzüñi görmegi ger câna satarsañ
Biñ cân-ıla bilgil ki hırîdâram efendi

¹⁹ Geniş bilgi için bkz. Çiftçi 1997: 23-24

Cânumda vü gönümde eger olmasa²⁰ sevgüñ
 Cândan u gönülden dahı bîzâram efendi
 ‘İşkuñda ciger dâğına inanmaz olursañ
 Yaram yüregüm karşuña çün yâram efendi
 Şol la’l dudağüñ hevesinden²¹ niçe niçe
 Bağrum kanını göz yaşına karam efendi
 Kul yazmağa İbrâhim’i tapuña²² okursañ
 Baş üzre kalem bigi²³ gerek varam efendi

Şiirlerinde yoğun tasavvufî temalar bulunmasına, hatta eserindeki kısa mesnevilerde Mevlânâ’dan çeviri ve kısmî şerhler yapmasına rağmen İbrâhîm Beg, sadece tasavvufî temler işleyen mutasavvıf bir şair zannedilmemelidir. Çünkü onun divanındaki kimi şiirler özellikle de gazeller, yukarıdaki örnekte olduğu gibi düşünce, estetik ve söyleyiş bakımından Klâsik şiirimizin normlarına uygun tarzda manzumelerdir. Şu hâlde XV. yüzyıl şairlerinden biri olarak takdim edilen İbrâhîm Beg’in, ömrünün büyük kısmını XIV. asırda geçirmiş, muhtemelen XIII. asır sonlarını da idrâk etmiş, Köprülü’nün ifadesiyle “profan Türk şiiri”nin kurucularından önemli bir şair olduğunu söyleyebiliriz..

KAYNAKLAR

- AKAR, Metin, 1987, “Şeyyad Hamza’ya Ait Yeni Bilgiler”, **MÜ Türk-lük Araştırmaları Dergisi**, S.2, İstanbul.
- AKÜN, Ömer Faruk, 1966, “*Sehî Bey*”, **İslâm Ansiklopedisi**, MEB Yay., C.X, İstanbul.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, 1983, **Yahyâ Bey ve Divanından Örnekler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, 1999, **Türk Edebiyatında Mesnevi (Xv. yy’a kadar)**, Kitabevi, İstanbul.
- ÇİFTÇİ, Cemil, 1997, **Maktul Şairler**, Kitabevi, İstanbul.
- DENİZ, Rasim - Ali Rıza KARABULUT, 1983, **Şeyh İbrâhîm Tennûrî Divâm Gülşen-i Niyâz’dan Seçmeler**, Emek Matbaacılık, Kayseri.

²⁰ eger olmasa: ger olmaz-ısa (Hacı Mahmut Ef. 3791)

²¹ dudağüñ hevesinden: yañağüñ hevâsından (Hacı Mahmut Ef. 3791)

²² apuña: kapuña (Hacı Mahmut Ef. 3791)

²³ bigi: gibi (Hacı Mahmut Ef. 3791)

- DUMAN, Musa, 1996, “*XV. Yüzyıl Şairlerinden İbrahim Bey*”, **İlmî Araştırmalar** S.2, İstanbul.
- DUMAN, Musa, 1997, “*İbrahim Bey’in Miraçnamesi: İmlâ Özellikleri, Metin, Sözlük ve Ekler Dizini*”, **İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, S. XXVII, İstanbul.
- Eğridirli Hacı Kemâl, yz.: **Câmi’u’n-nezâ’ir**, Bayezıd Kütüphanesi, Nu. 5781.
- Elvan Çelebi, 1984, **Menâkıbu’l-kudsiyye fî Menâsıbi’l-ünsiyye**, Haz.: İsmail E. Erünsal – A. Yaşar Ocak, İÜEF Yayını, İstanbul.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet, 1935, **Türk Şairleri**, C.I, İstanbul.
- FİDAN, Mustafa, 2005, **İbrahim Tennuri Hayatı ve Eserleri**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yay., Kayseri.
- FİDAN, Mustafa, 1995, **İbrahim Tennûrî – Gülzâr-ı Manevî (İnceleme – Metin – Sözlük)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- GÜLER, Kadir, 1995, **İbrahim Beg Divanı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- GÜLER, Kadir, 2001, “*İbrahim Bey Divanı mı, Tennûrî’nin Gülşen-i Niyâz’ı mı?*”, **I. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, 12-13 Nisan 2001**, Kayseri, E. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayınları Nu. 1, Cilt 1, Kayseri.
- Hacı Mahmut Ef. 3791, **İbrâhîm Beg Külliyyâtı** (Ktp. Kaydına göre Gülşen-i Niyâz), Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmut Efendi, Nu. 3791.
- İLAYDIN, Hikmet, 1974, “*Anadolu’da Klasik Türk Şiirinin Başlangıcı*”, **Türk Dili**, C. 30, S. 277, Ankara.
- İKTYK trsz.: Komisyon, **İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu**, tarih ve yer yok.
- KOCATÜRK, Vasfî Mahir, **Büyük Türk Edebiyatı Tarihi**, 2. Baskı, Edebiyat Yayınevi, 1970, Ankara.
- Köprülüzâde M. Fuad, 1927, “*Nesîmî’ye Dair*”, **Hayat**, S.20, İstanbul.

KÖKSAL, M. Fatih, 1998, **Kayserili Divan Şairleri**, Geçit Yayınları, Kayseri.

KÖKSAL, M. Fatih, 2003, “*Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı*”, **Diriözler Armağanı – Prof. Dr. Meserret Diriöz ve Haydar Ali Diriöz Hatıra Kitabı**, Haz.: M. Fatih Köksal – Ahmet Naci Baykoca, Ankara.

KUT, Günay, 1989, “*Ahmedî*”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul.

Lâmîî 1270, Abdurrahman Câmî, **Nefahatü'l-üns min Hazarati'l-Kuds** (Çev.: Lamîî Çelebi Mahmud b. Osman), Darü't-tibaati'l-âmire, İstanbul.

LEVEND, Âgâh Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi –Giriş- I**, TTK Yayını, 1999, Ankara.

MANSUROĞLU, Mecdut, 1942, “*Anadolu Metinleri (XIII. Asır)*”, **Türkiyat Mecmuası**, C. VII-VIII (1940-1942), İstanbul.

Mehmed Mecdî 1269, Taşköprüzâde Ahmed İsameddin, **Hadâikü's-şakaik**, Çeviren: Edirneli Mehmed Mecdî, Darü't-tibaati'l-âmire, İstanbul.

OLGUN, İbrahim, 1970, “*Seyyit Nesimî Üzerine Notlar*”, **TDAY Belleten**, Ankara.

ŞENTÜRK, Ahmet Attila – Ahmet KARTAL, 2004, **Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

ŞENTÜRK, Ahmet Attila, 2002, **XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebî Tasvirler**, Kitabevi, İstanbul.

TARLAN, Ali Nihad, 1963, **Necati Beg Divanı**, MEB Yayınları, Ankara.

Taşköprülüzâde İsâmüddîn Ebü'l-hayr Amed Efendi, 1985, **Eş-Şakâik'u'n-nu'mâniyye fî 'Ulemâ'id-devleti'l-'Osmâniyye**, Neşreden: Ahmed Suphi Fuat, İÜEF Yay., İstanbul.

TS 1988: Komisyon, **Tarama Sözlüğü**, 2. Baskı, TDK Yay., 8 C. Ankara.

TUMAN, Nail 1949 yz., **Tuhfe-i Nâilî**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kütüphanesi No. B. 870 .